

ความสัมพันธ์ระหว่างชาวญี่ปุ่นและชาวไทยใน จังหวัดเชียงใหม่ช่วงก่อนและระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง

Relationship between Japanese and Thai
in Chiang Mai Province before and
in the Period of 2nd World War

วลัยพร กาญจนการุณ (Walaiporn Kanjanakaroon)¹

ธีรช ปัญญโญ (Teerat Panyo)²

Yamaguchi Masayo³

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ทางด้านการศึกษา วัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจและการทหารระหว่างชาวญี่ปุ่นและชาวไทยในจังหวัดเชียงใหม่ ช่วงก่อนและระหว่างสงครามโลกครั้งที่สองโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก(In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลจำนวน 13 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อรวบรวมหลักฐานทางประวัติศาสตร์

ผลการศึกษาพบว่า พื้นฐานความสัมพันธ์ระหว่างชาวญี่ปุ่นและชาวไทยในจังหวัดเชียงใหม่เกิดขึ้นจากความต้องการเครื่องอุปโภคและบริโภคของกองทัพทหารญี่ปุ่น ชาวไทยบางกลุ่มได้มีการติดต่อค้าขายกับทหารญี่ปุ่น ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางด้านภาษา วัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจ ผลการศึกษายังได้ยืนยันข้อสรุปที่ว่า มีการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นอย่างเป็นระบบที่จังหวัดเชียงใหม่มาตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งส่งผลทำให้เกิดความสัมพันธ์และทัศนคติที่ดีระหว่างชาวญี่ปุ่นและชาวไทยในจังหวัดเชียงใหม่อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ : ความสัมพันธ์ ชาวญี่ปุ่น เชียงใหม่ สงครามโลกครั้งที่สอง

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, kwalai09@gmail.com

²อาจารย์ ประจำสาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, pteerat@hotmail.com

³อาจารย์ ดร. Faculty of Liberal Arts and Sciences, Osaka Prefecture University, masayo_caprice@hotmail.com

ABSTRACT

The objectives of this study are to survey the relationships in education, social, culture and military between Japanese and Thai people in Chiang Mai province before and in the period of 2nd world war. In-depth interview on purposive sampling, totally 13 persons, is employed by analysis of essence for collecting historical evidences.

The evidence results reveal most of relationships were initiated by the demand in goods and services of Japanese military. Some Chiang Mai residents thus have dealt businesses with Japanese military leading to interchange activities in language, culture, social and economy. The evidences also verify the previous study that it had systematic Japanese teaching and learning, and cultural activities since the 2nd world war. As a result, those have been generating positive relationships and attitudes between Japanese and Thai until currently.

Key words : Relationships Japanese Chiang Mai 2nd world war

1. ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาความสัมพันธ์ไทยญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองและผลกระทบที่มีต่อไทยในระดับประเทศโดยมากแล้วจะเน้นทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม มีการศึกษาที่เน้นด้านวัฒนธรรมไม่มากนัก ที่สำคัญได้แก่ การศึกษาของนิภาพร รัชตพัฒนานกุล (2545) ในเรื่องความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างไทย-ญี่ปุ่น พ.ศ. 2475-2488 ที่เน้นศึกษาผลการดำเนินนโยบายด้านวัฒนธรรมของญี่ปุ่นต่อประเทศไทยที่ส่งผลทำให้ชนชั้นนำของไทยเกิดสำนึกชาตินิยมเข้มข้นมากขึ้น ตลอดจนการกำหนดนโยบายด้านวัฒนธรรมโดยการใช้อำนาจบังคับให้ประชาชนต้องเป็นอารยชนขึ้นมาเพื่อให้ทันสถานการณ์ นอกจากนี้ นิภาพร รัชตพัฒนานกุล (2556) ได้สรุปความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมไทย-ญี่ปุ่นไว้ว่า ในปลายปีพ.ศ. 2481รัฐบาลญี่ปุ่นได้วางนโยบายด้านวัฒนธรรมต่อไทย โดยการจัดตั้งสถานศึกษาวัฒนธรรมญี่ปุ่นไทยขึ้น เพื่อดำเนิน

กิจกรรมทางวัฒนธรรมระหว่างทั้งสองประเทศ อันเป็นส่วนหนึ่งของการเตรียมพร้อมเข้าสู่การสร้างวงไพบูลย์ร่วมกันแห่งมหาเอเชียบูรพาในช่วงสงคราม

แม้ว่าประเทศญี่ปุ่นมีนโยบายที่ต้องการให้การบุกกรุกและการครอบครองประเทศต่าง ๆ ของตนภายหลังที่ยึดมาได้ นั้นมีการต่อต้านและสูญเสียน้อยที่สุด แต่ก็ตระหนักดีว่าหากมุ่งยึดครองโดยทหารเพียงอย่างเดียวจะทำให้เกิดความขัดแย้ง จึงจำเป็นต้องอาศัยความสัมพันธ์ทางการศึกษา วัฒนธรรมและสังคมระหว่างชาวญี่ปุ่นกับสังคมท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นตัวช่วยเสริมและสนับสนุน ดังนั้นมาตรการหนึ่งที่ญี่ปุ่นนำมาใช้คือการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมระหว่างกัน และส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นตามสถานที่สำคัญ (ธีรัช ปัญญา และคณะ. 2557 : 2)

การศึกษาความสัมพันธ์ไทยญี่ปุ่นที่ผ่านมาส่วนใหญ่เป็นการศึกษาในระดับประเทศ แต่การศึกษาความสัมพันธ์ไทยญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองเกี่ยวกับวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจและการทหารในระดับประชาชนหรือระดับท้องถิ่นภาคเหนือของไทยพบว่ายังมีน้อย โดยเฉพาะในจังหวัดเชียงใหม่ ทั้งนี้ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง จังหวัดเชียงใหม่เป็นสถานที่ที่มีกองทัพทหารญี่ปุ่นเข้ามาประจำการอยู่เป็นจำนวนมาก มีการตั้งสถานกงสุลญี่ปุ่น และยังพบว่ามีการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นในปี ค.ศ.1941-1943 (ธีรัช ปัญญา และคณะ. 2557 : 15-17) แต่ข้อมูลบางเรื่องยังไม่พบหลักฐานที่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้นอกจากจะเก็บข้อมูลจากหลักฐานที่มีบันทึกไว้แล้ว ยังต้องเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์บุคคลที่มีชีวิตอยู่ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง แต่ทว่าบุคคลเหล่านั้นนับวันจะเสียชีวิตไปตามกาลเวลา ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องเร่งรีบเก็บข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและสมบูรณ์

สำหรับการวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างชาวญี่ปุ่นกับชาวไทยภาคเหนือช่วงสงครามโลกครั้งที่สองในครั้งนี้ มุ่งเน้นศึกษาความสัมพันธ์ทางด้านวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจและการทหารระหว่างชาวญี่ปุ่นและชาวไทยในจังหวัดเชียงใหม่เพิ่มเติมจากการศึกษาเกี่ยวกับการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นในช่วงก่อนและหลังสงครามที่เคยค้นคว้าวิจัยมาแล้ว เพื่อรายงานข้อเท็จจริงเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์เพิ่มเติมต่อไป

สมมติฐานงานวิจัยนี้คือ การยึดครองเชียงใหม่ของกองทัพญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองนั้นไม่ได้เป็นปฏิบัติการทางการทหารเพียงอย่างเดียว หากแต่

ความต้องการสร้าง “วงไพบูลย์แห่งมหาเอเชียบูรพา” ของญี่ปุ่นซึ่งมีความหมายกว้างขวางรวมไปถึงการจัดความสัมพันธ์ทางสังคมใหม่ในกลุ่มพลเมืองในประเทศเอเชียได้ ทำให้เกิดการจัดความสัมพันธ์ทางสังคมที่มุ่งสร้างการยอมรับญี่ปุ่นในสังคมไทยโดยเฉพาะที่จังหวัดเชียงใหม่ซึ่งญี่ปุ่นได้สร้างระบบการศึกษาภาษาญี่ปุ่นไว้อย่างเป็นระบบตั้งแต่ช่วงก่อนและระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง

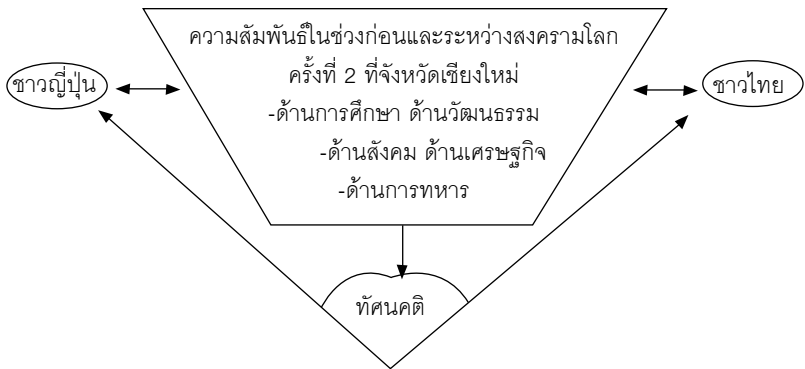
ผลที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้คาดว่าจะทำให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างชาวญี่ปุ่นและชาวไทยในจังหวัดเชียงใหม่ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในระดับพื้นที่ท้องถิ่น อันจะทำให้เข้าใจความลึกซึ้งของประวัติศาสตร์สังคมในยามสงครามได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น และจะทำให้มีบันทึกข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์เพิ่มเติมด้านการศึกษา วัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจและการทหารระหว่างชาวญี่ปุ่นและชาวไทยในจังหวัดเชียงใหม่ช่วงก่อนและระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง

2. ขอบเขตและระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เริ่มต้นด้วยการศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารหลักฐานทางวิชาการต่าง ๆ อาทิเช่น เอกสารรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตำราทางวิชาการ เอกสารบทความทางวิชาการ ตลอดจนบันทึกข้อมูลทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น ขั้นตอนต่อไปเป็นการเสาะแสวงหาบุคคลที่มีชีวิตอยู่รวมทั้งบุตรหลานของบุคคลที่เคยมีชีวิตอยู่และเกี่ยวข้องกับสภาพการณ์ของจังหวัดเชียงใหม่ช่วงก่อนและระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง (ระหว่างปี พ.ศ. 2480-2488 โดยประมาณ) จำนวน 13 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) ที่เคยมีปฏิสัมพันธ์กัน ทั้งบุคคลที่เคยสัมภาษณ์ในปี 2013 และยังไม่เคยสัมภาษณ์ซึ่งประกอบด้วยผู้ที่เคยเรียนภาษาญี่ปุ่น ผู้ที่เคยสอนภาษาไทยให้ชาวญี่ปุ่น ผู้ที่เคยเป็นทหารญี่ปุ่นประจำการอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ที่เคยเป็นนักเรียน นักข่าว ช่างถ่ายรูป รวมทั้งประชาชนชาวไทยและชาวญี่ปุ่นทั่วไปที่เคยอาศัยอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ และทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหาโดยจำแนก สังเคราะห์ เชื่อมโยงข้อมูลที่ได้ เพื่อสร้างข้อสรุปแบบอุปมา

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

ความสัมพันธ์ระหว่างชาวญี่ปุ่นและชาวไทยในจังหวัดเชียงใหม่ช่วงก่อนและระหว่างสงครามโลกครั้งที่สองด้านการศึกษา วัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ และด้านการทหาร มีทัศนคติที่มีต่อกัน

4. ผลการศึกษา

แม้ว่างานวิจัยนี้จะมุ่งเน้นการศึกษาโดยวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก(In-depth Interview) เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยและชาวญี่ปุ่นในจังหวัดเชียงใหม่ แต่ก็จำเป็นที่จะต้องเข้าใจภาพรวมของความสัมพันธ์ระดับชาติด้วย ดังนั้นจึงเริ่มจากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศตั้งแต่ช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง โดยศึกษาเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นเหตุให้เกิดสงครามโลกครั้งที่สอง พัฒนาการความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลก จนกระทั่งญี่ปุ่นได้ยกกองทัพทหารเข้าสู่ภาคเหนือโดยศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยกับชาวญี่ปุ่นในจังหวัดเชียงใหม่

4.1 ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง

ปัจจัยสำคัญที่มีส่วนผลักดันการเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่สองของประเทศญี่ปุ่นคือแนวคิดชาตินิยม ที่เกิดจากกลุ่มทหารที่เริ่มมีอิทธิพลหลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง และเมื่อมีการจัดตั้งรัฐบาลทหาร ในปีพ.ศ.2473 (ค.ศ.1930) ความสำนึกเรื่องชาตินิยม

จึงพัฒนาไปสู่ลัทธิทหารนิยมขึ้นในสังคมญี่ปุ่น (พวงทิพย์ เกียรติสกุล. 2547: 249) กองทัพญี่ปุ่นมีแผนการสร้างแนวป้องกันประเทศขนาดใหญ่ ขณะเดียวกันกับการแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรในเอเชียอาคเนย์ (อนันตชัย จินดาวัฒน์. 2556 : 747) จึงตั้งตนเป็นประเทศผู้นำในเอเชีย และได้ขยายอำนาจไปในดินแดนต่าง ๆ จนได้ครอบครองแมนจูเลียในปี พ.ศ.2474 (ค.ศ.1931) (วีระชัย โชคมุกดา. 2556 : 247) ต่อมาเกิดกรณีพิพาทญี่ปุ่นกับจีนเรื่องแมนจูเรีย และสภาสันนิบาตชาติได้ลงมติให้ญี่ปุ่นเป็นฝ่ายแพ้ เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2475 (ค.ศ.1932) โดยคณะกรรมการสันนิบาตชาติ 19 ชาติได้เรียกร้องให้นานาประเทศลงมติไม่รับรองรัฐบาลแมนจูว์ที่ญี่ปุ่นจัดตั้งขึ้น และถือเป็นเพียงรัฐบาลหุ่นและในการลงคะแนนเสียงมีเพียงประเทศไทยเท่านั้นที่งดเว้นลงมติ จากเหตุการณ์นี้ทำให้ญี่ปุ่นถอนตัวจากการเป็นประเทศสมาชิกสันนิบาตชาติ ในปี พ.ศ.2476 (ค.ศ.1933) (ดิเรก ชัยนาม. 2510 : 40)

หลังจากนั้นญี่ปุ่นได้หันมาให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมให้กับกองทัพ ในการป้องกันประเทศและขยายอำนาจไปสู่ภูมิภาคใกล้เคียงโดยเฉพาะในเอเชียตะวันออก เนื่องจากประเทศแถบนี้มีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญที่ญี่ปุ่นไม่มี จนได้ทำสงครามกับจีนและยึดครองจีนได้สำเร็จในปี พ.ศ.2480 (ค.ศ.1937) (พวงทิพย์ เกียรติสกุล. 2547 : 250) สงครามระหว่างญี่ปุ่นและจีนยังคงมีอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่ทางฝั่งยุโรป อังกฤษและฝรั่งเศสได้ประกาศสงครามกับเยอรมนี ในวันที่ 3 กันยายน พ.ศ. 2482 (ค.ศ.1939) รัฐบาลไทยภายใต้การนำของจอมพล ป. พิบูลสงครามได้พิจารณาเห็นว่าไทยเป็นประเทศเล็กไม่ควรเข้าร่วมสงครามจึงได้ประกาศความเป็นกลางในวันที่ 5 กันยายน ปีเดียวกันเพื่อยืนยันนโยบายความเป็นกลางนี้ รัฐบาลไทยได้ลงนามในกติกาสัญญาไม่รุกรานกันกับอังกฤษและฝรั่งเศส ในวันที่ 12 มิถุนายนพ.ศ. 2483 (ค.ศ. 1940) และในวันเดียวกันก็ได้ลงนามในสนธิสัญญาว่าด้วยการเจริญสัมพันธไมตรีและเคารพต่อบูรณภาพแห่งกันกับญี่ปุ่น (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 6 เชียงใหม่, 2542, หน้า 6) ต่อมาในวันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ.2485 (ค.ศ.1942) รัฐบาลไทยได้รับรองรัฐบาลนาย “汪จิงไว” ที่ญี่ปุ่นได้จัดตั้งขึ้น ณ นครนานกิงเพื่อเป็นรัฐบาลหุ่น (Puppet Government) โดยรับรองให้เป็นรัฐบาลจีนที่ถูกต้องเพียงรัฐบาลเดียว (อัญชลี สุชาติ. 2525 : 42) และในวันที่ 20 ตุลาคม ปีเดียวกัน รัฐบาลไทยและรัฐบาลญี่ปุ่นโดยการนำของนายพลฮิเดกิ โตโจ ได้ลงนามทำสัญญาทางวัฒนธรรม โดยสาระสำคัญคือการสนับสนุนช่วยเหลือซึ่งกันและกันให้มีการแลกเปลี่ยนนักเรียน

หนังสือ ตำรา ภาพยนตร์ และส่งเสริมให้มีการสอนภาษาระหว่างกัน ฯลฯ ทั้งนี้ก็ตรงกับนโยบายสร้างมหาเอเชียบูรพาของญี่ปุ่น (ดิเรก ชัยนาม. 2510 : 284-285)

4.2 พัฒนาการความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง

สืบเนื่องจากนโยบายของประเทศญี่ปุ่นเมื่อปี พ.ศ. 2482 (ค.ศ.1939) ที่โน้มไปทางการปกครองโดยทหารและกลุ่มชนชั้นสูงซึ่งนิยมเผด็จการและเป็นศัตรูกับลัทธิคอมมิวนิสต์ ญี่ปุ่นจึงตั้งตัวเป็นปฏิปักษ์ต่อโลกตะวันตกและมุ่งที่จะขับไล่อิทธิพลตะวันตกออกจากเอเชียอาคเนย์ จากนั้นเข้าควบคุมดินแดนเหล่านั้นโดยใช้ชื่อว่า “วงไพลุยร่วมกันแห่งมหาเอเชียบูรพา” ในปี พ.ศ. 2483 (ค.ศ.1940) ญี่ปุ่นได้ขยายอำนาจลงมาในอินโดจีน ซึ่งขณะนั้นไทยกำลังขัดแย้งกับฝรั่งเศสเรื่องดินแดน ต่อมาญี่ปุ่นได้ยื่นมือเข้ามาช่วยไกล่เกลี่ย ทำให้กรณีพิพาทระหว่างไทยกับอินโดจีนฝรั่งเศสยุติลง โดยไทยได้ดินแดนบางส่วนคืนมา และจากกรณีพิพาทอินโดจีนนี้ทำให้ไทยและญี่ปุ่นมีความใกล้ชิดผูกพันกันยิ่งขึ้น (ธานี สุขเกษม. 2522 : 52-56) ต่อมาญี่ปุ่นได้เริ่มแผนการรวมประเทศในเอเชีย โดยการจัดตั้งกระทรวงกิจการมหาเอเชียบูรพา (Ministry of Great East Asia Affairs) ขึ้นในปี พ.ศ.2485 (ค.ศ.1942) เพื่อกระชับอำนาจควบคุมประเทศในวงไพลุยให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น โดยหวังผลประโยชน์หลายประการโดยเฉพาะกำลังในการทำสงคราม ญี่ปุ่นอาศัยประเทศทางเอเชียเป็นฐานทัพดำเนินการรบ นอกจากนี้ญี่ปุ่นคิดว่าถ้าชนะสงครามประเทศเหล่านี้จะเป็นแหล่งสำคัญสำหรับเศรษฐกิจของญี่ปุ่น เป็นตลาดจำหน่ายสินค้า เป็นยังฉางสำหรับจะใช้เลี้ยงประชาชนพลเมืองญี่ปุ่นต่อไป (ดิเรก ชัยนาม. 2510 : 247-249)

ญี่ปุ่นตั้งใจโจมตีครองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้งหมด ซึ่งประเทศไทยทำให้งองทัพญี่ปุ่นยุ่งยากน้อยที่สุด (ปรีชา ศรีวาลย์. 2546 : 155) อย่างไรก็ตามหลังจากญี่ปุ่นได้ประกาศสงครามในวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ.2484 (ค.ศ.1941) (ดิเรก ชัยนาม. 2510 : 166) โดยส่งกำลังบุกเข้าโจมตีฐานทัพเรือสหรัฐอเมริกาที่อ่าวเพิร์ลฮาร์เบอร์ (Pearl Harbor) และในวันเดียวกัน เวลาประมาณ 01.30 น. ก็ได้ส่งกำลังทหารส่วนหนึ่งบุกเข้าประเทศไทยทั้งทางบกและทางทะเล⁴ โดยไทยก็ได้ยินยอมให้ญี่ปุ่นเดินทัพ

⁴ สำหรับการเข้ามาในประเทศไทยของทหารญี่ปุ่นดังกล่าวนี้ แท้จริงแล้วไม่ใช่เป็นครั้งแรกแต่ทหารญี่ปุ่นได้แทรกซึมเข้ามาหาชาวในบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ล่วงหน้าเป็นเวลาช้านานก่อนเกิดสงครามโลกครั้งที่สอง ทั้งในรูปแบบนักท่องเที่ยวนักวิชาการนายแพทย์หรือนักวิจัยข้อมูลทางธุรกิจในประเทศไทย เมื่อประมาณต้นเดือนกันยายน พ.ศ. 2483 ญี่ปุ่นได้ส่งชาวญี่ปุ่นวัยฉกรรจ์กลุ่มหนึ่งมากับเรือญี่ปุ่นชื่ออาซาฮิยามา (Asahi-yama maru) โดยได้ปลอมแปลงตัวในเอกสารเดินทางระบุว่าพนักงานของบริษัทซุชิชิบ่าง เป็นนายแพทย์และนักธุรกิจบ้าง หัวหน้าคือพันโทยาฮารา (Hiromichi Yahara) (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่ 6 เชียงใหม่. 2542:7)

ผ่านดินแดน (ธานี สุขเกษม. 2522 : 64) หลังจากนั้นญี่ปุ่นเริ่มบีบบังคับรัฐบาลไทยให้ลงนามในกติกาสัญญาทางทหารระหว่างไทยกับญี่ปุ่น ในวันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ.2484 (ค.ศ.1941) จอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีได้ลงนามใน “กติกาสัญญาทางทหารระหว่างไทยกับญี่ปุ่น” และต่อมาในวันที่ 14 ธันวาคม ปีเดียวกัน ก็ได้ลงนามใน “หลักการร่วมยุทธระหว่างไทยกับญี่ปุ่น” แต่กติกาสัญญาดังกล่าวมีลักษณะเป็นข้อบังคับผูกขาดที่ญี่ปุ่นเขียนเพื่อให้ไทยลงนาม ไม่ได้เป็นสัญญาที่ถูกต้องตามวิธีการทูต จึงได้มีการร่าง “กติกาสัญญาพันธมิตรระหว่างไทยกับญี่ปุ่น” ขึ้นใหม่ โดยตัวแทนรัฐบาลญี่ปุ่นมีนายชิโบกามิ เป็นผู้ลงนาม ในวันที่ 21 ธันวาคมปีเดียวกัน ต่อมาในวันที่ 25 มกราคม พ.ศ.2485 (ค.ศ.1942) รัฐบาลไทยได้ประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ซึ่งปัจจัยที่มีส่วนสำคัญทำให้ไทยประกาศสงครามก็คือ ลักษณะความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับญี่ปุ่นตั้งแต่การทำกติกาสัญญาไม่รุกราน กรณีพิพาทอินโดจีน การยอมให้ญี่ปุ่นผ่านดินแดน และการทำสัญญาผูกพันมิตรกับญี่ปุ่นทั้งสามฉบับ (ธานี สุขเกษม. 2522 : 96) นับว่าไทยและญี่ปุ่นได้พัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างกันและทำให้ไทยเข้าสู่สถานะสงครามตั้งแต่นั้นมา

4.3 ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในภาคเหนือ

หลังจากไทยได้ยินยอมให้ญี่ปุ่นเดินทัพผ่านไปยังมลายูและพม่า เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2584 นั้น กองทัพญี่ปุ่นส่วนใหญ่ได้เดินทัพมุ่งไปยังภาคใต้ และเหตุการณ์ทางด้านอินโดจีนทหารญี่ปุ่นบางส่วนได้สู้รบกับฝ่ายพันธมิตรจนได้รับชัยชนะ อย่างไรก็ตาม แม้ญี่ปุ่นจะมีชัยชนะเหนือดินแดนในอินโดจีน ฝรั่งเศสและแปซิฟิก แต่จอมพล ป. พิบูลสงครามและคณะนายทหารชั้นผู้ใหญ่ต่างเห็นพ้องกันว่าญี่ปุ่นจะไม่สามารถฝ่าวงล้อม A.B.C.D⁵ ของพันธมิตรออกไปได้ จึงมีนโยบายที่จะแยกแวงกำลังของกองทัพบกให้อยู่ห่างไกลจากเส้นทางเดินทัพของญี่ปุ่น โดยการโยกย้ายกำลังทางบกส่วนใหญ่ไปไว้ทางด้านเหนือของประเทศ ทั้งนี้เพื่อกันไม่ให้ญี่ปุ่นปลดอาวุธและยึดครองประเทศได้ จึงได้จัดตั้งกองทัพพายัพขึ้นที่จังหวัดลำปางในวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ.2484 (ค.ศ.1941)(สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 6 เชียงใหม่. 2542 : 21-23) ขณะเดียวกันทั้งกองทัพญี่ปุ่นและกองทัพไทย ก็มีการโยกย้ายกำลังทหารเข้ามาในภาคเหนือของไทย กระจายกองกำลังไปตามจังหวัดต่าง ๆ โดยเฉพาะจังหวัดที่

⁵ คำว่า A หมายถึงสหรัฐอเมริกา B หมายถึงบริติชคือ อังกฤษ C หมายถึงไชน่าคือ จีน และ D หมายถึง ดัทช์ คือ เนเธอร์แลนด์หรือฮอลแลนด์ (ดิเรก ชัยนาม. 2510: 348)

เป็นทางผ่านสามารถเดินทางไปยังช่องทางติดต่อระหว่างชายแดนของภาคเหนือและประเทศพม่า อาทิเช่น จังหวัดพิจิตรโลก ลำปาง ลำพูน แม่ฮ่องสอน เชียงรายและ เชียงใหม่ เป็นต้น

ในวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ.2484 (ค.ศ.1941) กองกำลังทหารญี่ปุ่นได้เคลื่อนพล ทั้งทางบกและทางอากาศมาสู่พื้นที่จังหวัดลำปาง ทหารญี่ปุ่นจำนวนมากได้มีการเดินแถวร้องเพลงตามถนนสายต่าง ๆ และมีการนำเครื่องบินจำนวนมากเข้ามา มีการขนถึงน้ำมันและระเบิดมาเรียงทำบังเกอร์ตั้งปืน ทหารญี่ปุ่นขับเครื่องบิน ปล่อยควันติลังกาและบินผาดโผนเรียกความสนใจแก่ชาวบ้านทั้งเด็กและผู้ใหญ่ กองทัพญี่ปุ่นจัดระเบียบวินัยทหารอย่างเคร่งครัด หากฝ่าฝืนจะถูกลงโทษด้วยการตบหน้ากลางถนนให้ชาวบ้านได้เห็นวิธีรักษาวินัยอันเคร่งครัดนี้(ศักดิ์ รัตนชัย. 2534 : 30 และ 58)

ด้านจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นสถานที่ที่กองทัพญี่ปุ่นเลือกใช้ในการพักทัพและบำรุงกำลังพลที่บาดเจ็บและเจ็บป่วย ทหารญี่ปุ่นส่วนหนึ่งได้บาดเจ็บล้มตายลงที่นี้ สถานที่นี้จึงนับเป็นสถานที่ที่มีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ช่วงสุดท้ายของสงครามมหาเอเชียบูรพา

สำหรับจังหวัดเชียงใหม่ เมื่อเดือนกรกฎาคมค.ศ.1941 ได้มีการก่อตั้งสถานกงสุลญี่ปุ่นขึ้นต่อมาในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1943 กองทัพญี่ปุ่นซึ่งประจำการอยู่ในอินโดจีนส่วนหนึ่งได้เดินทางเข้ามาเพื่อปกป้องดินแดนแถบภาคเหนือและเป็นกองหนุนสำหรับบุกไปยังพม่า นอกจากนี้ในเดือนกันยายน ปีเดียวกันทหารญี่ปุ่นฝ่ายสนับสนุนอีกกลุ่มหนึ่งได้เดินทางเข้ามาสมทบเพื่อดูแลทหารที่ได้รับบาดเจ็บ ขณะเดียวกันก็สอนภาษาญี่ปุ่นไปด้วย และจากการเข้ามาของทหารญี่ปุ่นเหล่านี้ ทำให้มีการจัดตั้งกองบัญชาการทหารตามสถานที่ต่าง ๆ รวมทั้งที่บริษัทบริติช บอร์เนียว จำกัด (British Borneo Company, Ltd.) (ธีรปรัชญาและคณะ. 2557 : 6-8) จากการเข้ามาในจังหวัดเชียงใหม่ของทหารญี่ปุ่น มีการทิ้งระเบิดตามสถานที่ต่าง ๆ ที่มีกองกำลังทหารญี่ปุ่นประจำการอยู่ ทำให้ชาวไทยได้รับความเดือดร้อนต้องคอยวิ่งเข้าหลุมหลบภัย และบางรายก็เสียชีวิตดังที่นายแพทย์บุญเริ่ม สิงหนตรได้กล่าวไว้ในบ้านตัววัดเกตว่าช่วงท้ายของสงครามเมืองเชียงใหม่ถูกบอมบ์อย่างหนัก สถานีรถไฟ โรงสีข้าวพังเสียหาย ผู้คนออกสิ้นขวัญแขวนทุกครั้งที่มีเสียง “ไอ้หวิว” ดังคือสัญญาณเตือนภัยต่างวิ่งเข้าหลุมหลบภัย จนกระทั่งสงครามยุติ (บุญเริ่ม สิงหนตร. 2549 : 197)

ทหารญี่ปุ่นที่เข้ามาประจำการอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ได้ใช้ชีวิตประจำวันตาม

แบบฉบับของชาวญี่ปุ่น แต่ขณะเดียวกันก็ไม่ละทิ้งหน้าที่ที่สำคัญอีกสิ่งหนึ่ง คือการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชาวไทยในท้องถิ่นที่กองทัพประจำการอยู่ ซึ่งการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในท้องถิ่นนั้น ภาษาหรือการสื่อสาร นับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เข้าถึงกลุ่มผู้คนในท้องถิ่นได้ ด้านรัฐบาลญี่ปุ่นประสงค์ให้การสอนภาษาญี่ปุ่นแพร่หลายทั่วไปในประเทศไทย จึงเสนอขอความร่วมมือจากรัฐบาลไทยและยินดีส่งครูผู้สอนมาให้ (ธานี สุขเกษม. 2522 : 145) จะพบว่ากองทัพญี่ปุ่นใช้วิธีให้ทหารญี่ปุ่นที่ดูแลทหารที่ได้รับบาดเจ็บนั้น สอนภาษาญี่ปุ่นให้แก่ชาวไทยไปด้วย ซึ่งพบหลักฐานว่าคุณดวงจร บุรุชพัฒน์ เคยเรียนภาษาญี่ปุ่นที่บริษัทเบอร์เนียว ในปี ค.ศ.1941-1943 (ธีรช ปัญญาและคณะ. 2557 : 15-17) ด้านรัฐบาลไทยก็สนองนโยบายในการให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกแก่ฝ่ายญี่ปุ่น ด้วยการประชาสัมพันธ์ให้หน่วยราชการและชาวไทยที่เป็นเจ้าของสถานที่ที่ทหารญี่ปุ่นพักอาศัยอยู่แสดงอัธยาศัยไมตรีที่เป็นมิตร เอื้อเฟื้อแก่ทหารญี่ปุ่น จัดหาอาหารให้บ้างในกรณีจำเป็นเพื่อส่งเสริมสัมพันธ์ไมตรีให้สนิทสนมแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น (ธานี สุขเกษม. 2522 : 122)

ตลอดระยะเวลาที่ทหารญี่ปุ่นเริ่มเข้ามาในไทย นับตั้งแต่ 8 ธันวาคม พ.ศ.2484 (ค.ศ.1941) จนถึงญี่ปุ่นประกาศแพ้สงครามในวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ.2488 (ค.ศ.1945) จะปรากฏเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์ระหว่างทหารญี่ปุ่นกับประชาชนชาวไทยในท้องถิ่นที่ทหารญี่ปุ่นได้เข้ามาตั้งกองบัญชาการอยู่ ซึ่งก็ปรากฏความสัมพันธ์ที่เป็นมิตรต่อกันในระดับประชาชน ดังเหตุการณ์ทางภาคเหนือของไทย ซึ่งเป็นประเด็นหลักที่คณะผู้วิจัยจะเน้นศึกษาในครั้งนี้ แต่หากมองความสัมพันธ์ในระดับรัฐบาลหรือด้านการเมืองแล้ว ก็พบว่ารัฐบาลญี่ปุ่นได้ดำเนินนโยบายต่อประเทศไทยอย่างมิตร แต่ความเป็นมิตรนั้นไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นมีลักษณะ “เป็นมิตรโดยที่ฝ่ายหนึ่งมีฐานะต่ำกว่า” (แถมสุข นุ่มนนท์ อ่างในพวงทิพย์ เกียรติสทกุล. 2547 : 17) โดยมองว่าในช่วงสงครามโลกไทยตกอยู่ในฐานะเป็นเมืองขึ้นของญี่ปุ่นทั้งในทางทหาร ทางเศรษฐกิจ และทางวัฒนธรรม ซึ่งจากสถานการณ์สงครามโลกและเหตุการณ์การใช้อำนาจความรุนแรงของทหารญี่ปุ่นที่เกิดขึ้นในที่ต่าง ๆ นั้น คงไม่มีใครปฏิเสธถึงผลกระทบของสงครามที่มีต่อไทยในระดับประเทศอย่างมหาศาลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ตลอดจนผลการดำเนินนโยบายทางทหารและทางการเมืองนั้นได้กระทบต่อประชาชน ดังตัวอย่างเหตุการณ์บ้านโป่งและเหตุการณ์ยึดจังหวัดระนองที่ปรากฏความสัมพันธ์ในทางลบระหว่างทหาร

ญี่ปุ่นกับชาวไทยท้องถิ่นทางใต้ที่เป็นความสัมพันธ์ในแง่ของความทารุณโหดร้าย ซึ่งเหตุการณ์ทางภาคใต้ดังกล่าวนี้ คณะผู้วิจัยมองว่าเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่ได้อยู่ในระดับประชาชน แต่เป็นความสัมพันธ์ที่เกิดจากการดำเนินนโยบายทางทหารและการเมืองของรัฐบาล จึงปรากฏแต่ผลทางลบ ซึ่งทางภาคเหนือถึงแม้จะมีเหตุการณ์การทิ้งระเบิด มีการสูญเสียผู้คน ข้าวของราคาแพง ซึ่งก็ถือว่าเป็นเหตุการณ์ปกติธรรมดาในภาวะสงคราม แต่ทว่าในท่ามกลางภาวะสงคราม ก็ยังปรากฏความสัมพันธ์ที่ไม่ใช่ในแง่ความทารุณโหดร้ายเพียงอย่างเดียว หากเป็นแง่ความผูกพันและมิตรภาพระหว่างสองชนชาติ จนกลายเป็นความผูกพันแน่นแฟ้นอันยาวนานสืบเนื่องมาจนทุกวันนี้ ซึ่งก็คือเรื่องราวระหว่างทหารญี่ปุ่นกับชาวไทยที่เป็นชาวบ้านธรรมดาที่เกิดขึ้นทางภูมิภาคทางเหนือของไทย ดังเช่นเรื่องราวของ “แม่ฮ้อยแก้ว จันทสีมา” สาวชาวขุนยวมกับ “สิบเอกฟูคุดะ” ทหารญี่ปุ่นที่ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง ได้มีการแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้ากันและได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จนกลายเป็นความรัก ความผูกพันและได้แต่งงานกันในที่สุด จนกระทั่งสงครามสงบ “สิบเอกฟูคุดะ” ทหารญี่ปุ่นผู้นี้ก็ยังอยู่กับแม่ฮ้อยแก้ว แต่เนื่องจากญี่ปุ่นแพ้สงคราม นายทหารญี่ปุ่นทุกคนจึงถูกส่งกลับประเทศรวมทั้ง “สิบเอกฟูคุดะ” ด้วย แต่เรื่องราวความรักระหว่างรบของคนทั้งคู่ก็ยังอยู่ในความทรงจำของชาวขุนยวมตลอดมา แม่ฮ้อยแก้วได้เคยกล่าวไว้ว่า “สงครามโลกครั้งที่ 2 แม่ว่าดูเสมือนโหดร้าย แต่สำหรับคนไทยอย่างพวกฉัน สงครามคราวนี้ เป็นความรัก ความผูกพันระหว่างทหารญี่ปุ่นกับคนไทยที่ฉันไม่เคยลืมเลือน” (สัมภาษณ์นางนารี “โกโบริอองคุมาลิน” แห่งขุนยวมสายใยมิตรภาพไทย-ญี่ปุ่น. สืบค้นเมื่อ 4 มกราคม 2557, จาก <http://www2.manager.co.th/Travel/ViewNews>)

อาจกล่าวได้ว่าการดำเนินนโยบายของกองทัพญี่ปุ่นที่มีต่อไทยในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สองมีลักษณะผ่อนปรนเพื่อสร้างคามนิยมและโน้มน้าวขอความร่วมมือทั้งในด้านการจัดตั้งฐานกำลังของกองทัพ การจัดหาและขนส่งเครื่องอุปโภคบริโภค เสบียงอาหาร และการสื่อสาร เป็นต้น ดังนั้นกองทัพจึงได้ดำเนินการในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อสร้างความพึงพอใจหรือความนิยมญี่ปุ่นให้เกิดขึ้นทั้งในระดับรัฐบาลและระดับประชาชนทั่วไป ตัวอย่างเช่น ได้จัดทำและฉายภาพยนตร์เกี่ยวกับการรบของกองทัพญี่ปุ่นให้ข้าราชการและประชาชนทั่วไปได้ชม การออกหนังสือพิมพ์ และการจัดแสดงภาพถ่าย ทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด ซึ่งได้รับความสนใจจากประชาชนชาวไทยเป็นจำนวนมาก(พวงทิพย์ เกียรติสฤกุล. 2547 : 253-254)

5. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์

5.1 ความสัมพันธ์ด้านการศึกษาและวัฒนธรรม

ผลการวิเคราะห์พบว่าคุณขจรกลั่น บุรุษพัฒน์⁶ ซึ่งเป็นผู้ที่มีโอกาสได้รู้จักและคุ้นเคยกับทหารญี่ปุ่นเนื่องจากบ้านเปิดเป็นร้านขายของกินของใช้ทั่วไป และอยู่ใกล้วัดพระสิงห์ซึ่งมีกองทัพญี่ปุ่นประจำการอยู่เป็นจำนวนมาก ทหารญี่ปุ่นจึงมักจะแวะมาซื้อกล้วยและบุหรี่ปั๊นเป็นประจำ คุณขจรกลั่น ได้สนิทสนมกับนายทหารญี่ปุ่นชื่อแม่ทัพ Gi ซึ่งมักจะเอาขนมญี่ปุ่นมาให้ และสอนร้องเพลง สอนพูดภาษาญี่ปุ่นอย่างง่าย คุณขจรกลั่น ได้ไปเรียนภาษาญี่ปุ่นกับอาจารย์ไทยามะและอาจารย์ทาเกจิโร่ โทมิตะ ที่วัดเกตการาม เนื่องจากชอบเรียนภาษาญี่ปุ่นมาก ทำให้เรียนและพูดภาษาญี่ปุ่นได้ดี ดังนั้นแม่ทัพ Gi จึงให้ช่วยทำงานเป็นล่ามให้กับกองทัพทหารญี่ปุ่น จึงได้รู้จักกับ Mr.Iwao Tachibana ซึ่งขณะนั้นอายุประมาณ 25-26 ปี ชอบพูดคุยจนสนิทสนมกับคุณขจรกลั่นเป็นอย่างดี หลังจากสงครามยุติ Mr. Iwao จึงกลับไปญี่ปุ่น ต่อมาปี พ.ศ.2533 ได้พบกับคุณขจรกลั่น อีกครั้งที่กรุงเทพมหานคร ซึ่ง Mr. Iwao อายุประมาณ 80 ปีแล้ว หลังจากนั้นก็ได้พบและติดต่อกันเรื่อยมา ปัจจุบันคุณขจรกลั่น ยังพูดภาษาญี่ปุ่นได้ดีและยังติดต่อกับ Mr. Iwao ผ่านลูกสาวชื่อ Mrs.Katsuko รวมทั้ง Mr.Akira ซึ่งเป็นลูกชายเป็นครั้งคราว ซึ่งปัจจุบัน Mr. Iwao อายุประมาณ 96 ปี และไม่สามารรถพูดคุยผ่านทางโทรศัพท์ได้

แม้จะเป็นช่วงภาวะสงคราม แต่จากการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตลอดจนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งภาษาและวัฒนธรรม ทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อกันกลายเป็นความผูกพันที่ยั่งยืนมาจนปัจจุบัน ดังที่คุณขจรกลั่นได้กล่าวว่า “หลังสงครามเลิก เขาบอกป้าว่าจะมารับไปญี่ปุ่น แต่ไม่ได้มา พอเจออีกที่เขาพากรรยามาด้วย และตอนเจอกันที่กรุงเทพฯ เขาได้มากับลูกสาว ตอนนีเขาน่าจะสัก 96 ปีแล้วนะ ยังติดต่อกันอยู่เลย”

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองยังมีชาวไทยในจังหวัดเชียงใหม่ที่เคยเรียนภาษาญี่ปุ่นกับผู้สอนชาวญี่ปุ่นอีก 2 คนคือ คุณวิรัช วิเศษศิริ⁷ และคุณศักดิ์ รัตนชัย โดยคุณวิรัช เรียนภาษาญี่ปุ่นกับชาวญี่ปุ่นชื่อ“โกยาม่า” จนสามารถพูดภาษาญี่ปุ่นได้ดี และเนื่องจากทหารญี่ปุ่นได้เข้าบ้านของครอบครัว “วิเศษศิริ” เป็นที่ทำการ จึงมีโอกาสดู

⁶ ในงานชิ้นนี้ใช้ชื่อ “ขจรกลั่น” แทน “ดวงจร” ตามความประสงค์ของเจ้าของชื่อ

⁷ อดีตนักกีฬายิงปืนทีมชาติไทย เสียชีวิตแล้ว ข้อมูลเกี่ยวกับคุณวิรัช สัมภาษณ์ผ่านคุณนารีรัตน์ วรรณานตกุล คุณบุญเสริม สาตราภัย และคุณศักดิ์ รัตนชัย

รู้จักและคุ้นเคยกับทหารญี่ปุ่นจนได้เป็นล่าม ได้รับค่าจ้างเป็นเงินที่ค่อนข้างสูง และยังได้ช่วยงานทหารญี่ปุ่นด้านอื่น ๆ เช่น ติดต่อซื้อเสบียงอาหาร และติดต่อชาวบ้านเพื่อขอเช่าเกวียน เพื่อบรรทุกสิ่งของ เป็นต้น ด้านคุณศักดิ์นั้น ได้รู้จักกับนักบินของกองทัพญี่ปุ่นชื่อ Mr. Saitou และ Mr. Satou และได้เรียนภาษาญี่ปุ่น ทหารญี่ปุ่นได้ใช้ภาพยนตร์เป็นสื่อกลางในการเข้าถึงชาวไทยโดยการจัดฉายภาพยนตร์ญี่ปุ่นกลางแปลง และบางครั้งจะมีขนมและลูกอมไว้แจกเด็ก คุณศักดิ์จะชื่นชอบทหารญี่ปุ่นในควมมีระเบียบวินัย เข้มงวดในหน้าที่ แต่ไม่เคยทำร้ายหรือรังแกคนในท้องถิ่นส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ในบริเวณที่กองทัพกำหนดไว้ แต่เวลาที่ชาวไทยมีกิจกรรมก็จะเข้ามาร่วมด้วย คุณศักดิ์ได้คลุกคลีกับทหารญี่ปุ่นจนสามารถจดบันทึกเนื้อเพลงที่ทหารญี่ปุ่นร้องเป็นประจำได้ ปัจจุบันก็ยังจำเนื้อเพลงและสามารถร้องได้ นอกจากนี้ยังพบว่าที่จังหวัดเชียงใหม่ คุณมาตี เดชคำรน เคยสอนภาษาไทยให้กับชาวญี่ปุ่นที่ทำงานเป็นเจ้าหน้าที่ของกงสุลญี่ปุ่น โดยใช้ภาษาไทยอย่างง่าย และภาษาอังกฤษในการสื่อสาร

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ความสัมพันธ์ด้านการศึกษาและวัฒนธรรมระหว่างชาวญี่ปุ่นและชาวไทย ในจังหวัดเชียงใหม่ ได้เริ่มฟุ้งฟักมาตั้งแต่ช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นต้นมา และมีการพัฒนาเรื่อยมาจวบจนปัจจุบัน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าการสถาปนา “วงศ์โพลีลัมมหาเอเชียบูรพา” ของกองทัพญี่ปุ่นได้ส่งผลให้ญี่ปุ่นเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการศึกษาภาษาและวัฒนธรรมญี่ปุ่นในประเทศไทยรวมทั้งที่เชียงใหม่

5.2 ความสัมพันธ์ด้านสังคมและเศรษฐกิจ

ในช่วงก่อนสงครามมีชาวญี่ปุ่นได้เดินทางเข้ามาทำธุรกิจค้าขายในจังหวัดเชียงใหม่แล้วหลายกลุ่ม อาทิเช่น ร้านถ้ำยุรูปยาภิ ร้านถ้ำยุรูปทานาคา ร้านทำพินนากาโนะ ร้านขายผ้าไทยเมงกะ และร้านวายุโดโมโตะ เป็นต้น ซึ่งพบว่ามีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มชาวไทยทั้งเชิงสังคมและเชิงเศรษฐกิจ ตัวอย่างเช่น Mr.Tanaka นักธุรกิจชาวญี่ปุ่นที่เข้ามาเปิดร้านถ้ำยุรูปทานาคาได้แต่งงานกับผู้หญิงท้องถิ่นชาวไทยชื่อ คุณจันทร์ดี ภิญโญ มีลูกสาวชื่อ คำปุ่น ซึ่งต่อมาได้แต่งงานกับ Mr.Hatano ช่างถ่ายรูปประจำร้านทานาคาและเป็นผู้แปลภาษาให้กับทหารญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลก คุณจันทร์ดี เป็นป่าของคุณบุญเย็น ภิญโญ ซึ่งเกิดและอาศัยอยู่ที่ร้านถ้ำยุรูปทานาคา โดยคุณพ่อของคุณบุญเย็นเป็นผู้ช่วยช่างถ่ายรูปที่ร้านทานาคา Mr.Tanaka ได้ใช้ชีวิตอยู่เชียงใหม่จนวาระสุดท้าย ส่วนลูกหลานปัจจุบันก็ยังคงอาศัยอยู่ที่เชียงใหม่

จากการเข้ามาทำธุรกิจในเชียงใหม่ของชาวญี่ปุ่น ดูเหมือนว่าจะทำให้ชาวไทย

รู้จักสังคมและวัฒนธรรมของญี่ปุ่นมากขึ้น ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันและการถ่ายทอดผ่านทางภาพยนตร์ พบว่าช่วงก่อนสงครามโลกได้มีการนำเอาภาพยนตร์ญี่ปุ่นเข้ามาฉายในเชียงใหม่โดย Mr.Tanaka ดังที่คุณบุญเสริม สาทรรักษ์ได้กล่าวว่า “Mr.Tanaka เป็นคนที่อยู่ง่ายกินง่ายตามแบบฉบับของคนญี่ปุ่น เขาพยายามทำงาน และได้ชวนเพื่อนชาวญี่ปุ่นที่อยู่กรุงเทพฯ เอาหนังญี่ปุ่นมาฉายและลงทุนสร้างโรงหนังที่เชียงใหม่” Mr.Tanaka เป็นนักธุรกิจที่กว้างขวาง มีเพื่อนและเป็นที่รู้จักในกลุ่มชาวไทยและชาวต่างประเทศ ดังที่คุณปราณี อัครเวศน์ และคุณปราณีต เชิดจาวีวัฒนานันท์ ได้เล่าถึง Mr. William Bain ว่าเมื่ออายุประมาณ 20 ปีได้เดินทางมาทำงานที่เชียงใหม่ มีเพื่อนสนิทเป็นชาวญี่ปุ่นชื่อ Mr.Tanaka ในระหว่างสงคราม กองทัพอากาศญี่ปุ่นได้เข้ามาตั้งกองบัญชาการอยู่ภายในบริษัทบอร์เนียว คุณบุญเสริม ยังได้เล่าว่า Mr.Tanaka หลังจากย้ายมาอยู่เชียงใหม่ ได้ตั้งร้านถ่ายรูปอยู่บริเวณใกล้ชุมชนวัดเกตการาม และได้รู้จักกับหลวงอนุสารสุนทร ซึ่งชื่นชอบการถ่ายรูป เมื่อได้มีโอกาสพบกันบ่อยครั้งก็ได้แลกเปลี่ยนวิชาความรู้ให้แก่กันและกัน จึงสนิทสนมกันอย่างรวดเร็ว

Mr.Tanaka เป็นผู้ที่สืบบทบาทสำคัญและมีส่วนช่วยทำให้เศรษฐกิจของจังหวัดเชียงใหม่ในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่สองรุ่งเรืองขึ้น แต่พอสงครามเริ่มขึ้น ทหารญี่ปุ่นได้เดินทางเข้ามาในเชียงใหม่ ผลจากการทำสงครามและการทิ้งระเบิดของฝ่ายสัมพันธมิตรในสถานที่ต่าง ๆ ที่เป็นที่ตั้งของกองบัญชาการทหารญี่ปุ่นและบริเวณใกล้เคียง ส่งผลให้ชาวไทยดำเนินชีวิตด้วยความยากลำบาก คุณศักดิ์ ได้กล่าวว่า “เศรษฐกิจในเวลานั้นค่อนข้างฝืดเคือง สินค้ามีราคาแพง อาหารที่จำเป็นในชีวิตประจำวันเช่น ข้าว เกลือ น้ำตาลนั้นต้องแบ่งปันส่วนกัน ส่วนกาแฟหรือบุหรี่จะเป็นสินค้าที่นำเข้ามาจากต่างประเทศทั้งหมด” สอดคล้องกับคุณบุญเสริม ที่ได้เล่าถึงสภาพของจังหวัดเชียงใหม่ในช่วงสงครามว่า เศรษฐกิจย่ำแย่ ข้าวของเครื่องใช้ราคาแพง เครื่องอุปโภคบริโภคเช่น เกลือ น้ำตาล น้ำมัน ต้องแบ่งปันส่วนกัน รัฐบาลจะแจกคุปองเพื่อให้ได้ชื่อของกันทั่วถึง ในตอนนั้นมีตลาดมืดที่ค้าขายกับชาวญี่ปุ่นเรียกว่า “เซ็งลี่” ซึ่งกลายเป็นคำศัพท์ที่แพร่หลายไปทั่วประเทศ หลวงศรีประกาศซึ่งเป็นนายกเทศมนตรีในตอนนั้นให้การสนับสนุนกองทัพญี่ปุ่นเป็นอย่างดี เช่น ช่วยจัดเตรียมเสบียงส่งให้หน่วยเสบียงที่ตั้งอยู่บริเวณสนามกอล์ฟลานนาในปัจจุบันเพื่อลำเลียงส่งไปยังอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งหลังจากนั้นกองทัพญี่ปุ่นได้สร้างถนนไปยังจังหวัดแม่ฮ่องสอน ในช่วงสงครามผู้คนใช้ชีวิตตามปกติ แต่โรงเรียนปิดการเรียนการสอน

ทั้งหมดเนื่องจากในเมืองมีการทิ้งระเบิดตามสถานีรถไฟและสนามบินบ่อยครั้ง ดังนั้นทุกบ้านจึงต้องซุกหลุมหลบภัยของตนเอง ส่วนเด็กเล็กต้องหลบภัยไปอาศัยตามชนบท ชานเมือง ในช่วงนั้นคุณบุญเสริม ยังมีความเชื่อว่าบาทบาทของญี่ปุ่นที่มีต่อประเทศไทย และจังหวัดเชียงใหม่จะเพิ่มขึ้นในอนาคต โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ การค้าขาย ทำให้คุณบุญเสริมมีทัศนคติที่ดีต่อชาวญี่ปุ่น จึงสนใจเก็บข้อมูลและถ่ายรูปชาวญี่ปุ่นที่อาศัยอยู่ในเชียงใหม่เป็นจำนวนมาก

ถึงแม้จะพบว่าสงครามเกิดผลกระทบโดยตรงต่อการดำเนินชีวิตของชาวไทยในเชียงใหม่อย่างมาก ประชาชนใช้ชีวิตด้วยความยากลำบาก ข้าวของราคาแพง สินค้าที่จำเป็นและขาดแคลนจะต้องแบ่งปันกัน ผู้คนหลบหลีกหนีภัยไปอยู่ชานเมือง แต่ทว่าก็มีชาวไทยบางกลุ่มที่สามารถดำเนินอยู่ท่ามกลางสงครามและปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ในช่วงวิกฤตทางเศรษฐกิจได้เป็นอย่างดี ดังเช่น คุณศุภวัต ภูวกุล ได้เล่าว่า ขณะนั้นอายุประมาณ 16-17 ปีกำลังเรียนหนังสืออยู่ที่โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย พอสงบครามเริ่มโรงเรียนก็ปิดหมด จึงต้องอยู่บ้านช่วยครอบครัวค้าขาย เศรษฐกิจของเชียงใหม่อยู่ในสภาพที่ย่ำแย่ สินค้าบางประเภทที่จำเป็นในการดำรงชีวิตประจำวัน เช่น ไม้ขีดไฟ เทลีส น้ำตาล น้ำมัน จะมีจำกัด และราคาแพง เนื่องจากครอบครัวของคุณศุภวัตประกอบอาชีพค้าขายอยู่ใกล้กับตลาดวโรรส จึงพลิกวิกฤติให้เป็นโอกาส ด้วยการแบ่งไม้ขีดไฟเป็นมัดเล็กๆ ประมาณมัดละ 10 ก้านวางขายให้แก่ชาวไทยในเชียงใหม่ ซึ่งได้สร้างกำไรให้กับครอบครัวและช่วยกระจายสินค้าที่จำเป็นในชีวิตประจำวันให้ชาวไทยได้ใช้อย่างทั่วถึง

อย่างไรก็ตามจะพบว่าช่วงสงครามโลก ครอบครัวที่สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างราบรื่นนั้นจะจำกัดอยู่เฉพาะครอบครัวที่ประกอบอาชีพค้าขายและตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้บริเวณที่กองทัพทหารญี่ปุ่นตั้งกองบัญชาการอยู่ ดังเช่นครอบครัวของคุณศุภวัต เป็นต้น

ความสัมพันธ์ด้านสังคมและเศรษฐกิจของไทยและญี่ปุ่นในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่ามีปฏิสัมพันธ์กันอย่างเหนียวแน่นในระดับประชาชนมาตั้งแต่ก่อนสงครามโลก และได้เพิ่มความสำคัญจนกระทั่งปัจจุบัน

5.3 ความสัมพันธ์ด้านการทหาร

ความสัมพันธ์ด้านการทหารได้เริ่มปรากฏตั้งแต่กองทัพทหารญี่ปุ่นได้เข้ามาตั้งกองบัญชาการอยู่ภายในบริษัทบอร์เนียว คุณปรานิต ได้เล่าว่าตอนที่กองทัพญี่ปุ่น

เข้ายึดบริษัทบอร์เนียว คุณพ่อแฉัดตอนนั้นกำลังเป็นนักเรียนเตรียมมหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ อยู่ที่แม่โจ้และกำลังเตรียมตัวจะไปเรียนที่ฟิลิปปินส์ แต่พอทหารญี่ปุ่นเข้ามายึดบริษัท จึงได้หนีไปอยู่ที่เชียงรายได้ประมาณ 4-5 ปีจนสงครามยุติจึงได้กลับมาเชียงใหม่ คุณสมหวัง ฤทธิเดชยังได้เล่าว่า กองทัพญี่ปุ่นได้เข้ามาตั้งกองบัญชาการทหารในบริเวณบริษัทบอร์เนียว ซึ่งขณะนั้น Mr. William Bain เจ้าของบริษัทได้ถูกทหารญี่ปุ่นยึดทรัพย์และถูกจับตัวไปคุมขังไว้ในที่แห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของสร้อยดี อ่องสกุล (2553) แต่ด้วยความช่วยเหลือของ Mr.Tanaka จึงได้รับการปฏิบัติเป็นอย่างดีในคุกขัง พอสงครามโลกยุติและญี่ปุ่นกลายเป็นประเทศที่แพ้สงครามจึงถูกปล่อยตัวและกลับมาอยู่ที่บริษัทบอร์เนียวเช่นเดิม นอกจากนั้นคุณถนอม ตันติพงศ์ ได้เล่าว่า ที่เชียงใหม่ทหารญี่ปุ่นได้เข้ายึดสถานที่ต่าง ๆ ทั้งวัดและโรงเรียนเป็นที่ตั้งของกองทัพ การดำเนินชีวิตค่อนข้างลำบาก อยากเรียนหนังสือแต่ไม่ได้เรียน มีการทิ้งระเบิดบ่อยครั้งจนต้องหลบภัยไปอยู่ที่สันกำแพง ความรู้สึกที่มีต่อทหารญี่ปุ่นในตอนนั้น คุณถนอมบอกว่า “เกลียดทหารญี่ปุ่นที่เข้ามาอยู่ในเชียงใหม่” แต่ปัจจุบันนี้ก็ไม่ได้รังเกียจชาวญี่ปุ่นแต่อย่างใดแล้ว

ถึงแม้จะพบว่าชาวไทยบางกลุ่มมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อทหารญี่ปุ่นที่เข้ามาเชียงใหม่ในตอนนั้น แต่อีกด้านหนึ่งก็พบว่าชาวไทยบางกลุ่มไม่ได้มีปฏิกิริยาต่อต้านหรือรังเกียจทหารญี่ปุ่นแต่อย่างใด ตรงกันข้าม กลับให้การช่วยเหลือเป็นอย่างดี ดังเช่นคุณบุญเย็น ได้เล่าว่าช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง มีทหารญี่ปุ่นอยู่ในเชียงใหม่เต็มไปหมด โดยเฉพาะในวัดอุปกุศพมา วัดอุปกุศไทย และที่โรงแรมศรีประกาศหัวหน้ากองสารวัตรทหารญี่ปุ่นชื่อ Mr.Hattori ซึ่งเป็นผู้ที่รู้จักและสนิทสนมกับคุณบุญเย็นเป็นอย่างดี จนสอนภาษาญี่ปุ่นให้ บางครั้งทหารญี่ปุ่นเดินพาเหรดผ่านหน้าบ้าน ก็จะเอาผลไม้และอาหารให้ ในสมัยนั้นพ่อค้า แม่ค้า คนถีบสามล้อบางคนสามารถสื่อสารด้วยภาษาญี่ปุ่นอย่างง่าย นอกจากทหารแล้วชาวญี่ปุ่นส่วนใหญ่มักจะเข้ามาทำธุรกิจการค้า เช่น เปิดร้านถ่ายรูปลายก็ ร้านทำฟันนากาโอะ ร้านขายผ้าไทยเมงกะ เป็นต้น ในกลุ่มชาวญี่ปุ่นเหล่านี้ Mr.Tanaka เป็นผู้ที่โดดเด่นและมีความสนิทสนมคุ้นเคยกับเจ้านายฝ่ายเหนือ รวมถึงข้าราชการไทยเป็นอย่างดี เกี่ยวกับ Mr.Tanaka คุณมาตี เดชคำรน ยังให้ข้อมูลว่าก่อนที่ทหารญี่ปุ่นจะเข้ามาในเชียงใหม่ Mr.Tanaka ได้เปิดร้านถ่ายรูปทานาคา รับถ่ายรูปให้คนทั่วไป การแต่งกายเหมือนคนธรรมดาทั่วไปแต่พอสงครามเริ่มจะแต่งกายแบบทหารญี่ปุ่นและพกดาบซามูไร

คุณศุภวัต ยังได้เล่าถึงสภาพภายในตัวเมืองเชียงใหม่ว่า มีทหารญี่ปุ่นประจำการอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ชาวไทยก็ไม่ได้มีปฏิกิริยาต่อต้านแต่อย่างใด บางครั้งยังให้ความช่วยเหลือ จึงทำให้ทหารญี่ปุ่นเหล่านั้นรู้สึกประทับใจต่อความมีน้ำใจของชาวไทยที่เชียงใหม่มีกิจการของชาวญี่ปุ่นอยู่หลายแห่ง ดังที่ได้กล่าวไปข้างต้น คุณศุภวัตมีความเห็นส่วนตัวว่าชาวญี่ปุ่นเหล่านั้นน่าจะเป็นทหารสายลับของกองทัพญี่ปุ่นที่เข้ามาเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการสงคราม

คุณวิจิตร ไชยวัฒน์ เล่าว่าบ้านเดิมตั้งอยู่ในซอยย่านศรีประกาศ จึงรู้จักมักคุ้นกับทหารญี่ปุ่นที่ประจำการอยู่แถวนั้น ทหารญี่ปุ่นไม่ได้ทำร้ายประชาชนหรือทำทารุณกรรมต่อเฉลยศึก ชาวไทยทั่วไปจึงมองทหารญี่ปุ่นอย่างเป็นมิตร มีร้านถ่ายรูปทานาคาเจ้าของเป็นชาวญี่ปุ่นชื่อ Mr.Tanaka ซึ่งสนิทสนมกับเจ้านายฝ่ายเหนือของไทยเป็นอย่างดี มักจะตระเวนถ่ายรูปตามที่ต่าง ๆ อาทิเช่น สถานที่สำคัญในภาคเหนือรวมถึงเส้นทางไปจังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นต้น และได้แต่งงานกับคนพื้นเมือง มีลูกสาวชื่อ คำปุ่น ซึ่งภายหลังได้แต่งงานกับ Mr.Hatano ที่ทำหน้าที่เป็นล่ามแปลภาษา นอกจากนี้ที่เชียงใหม่ยังมีร้านถ่ายรูปยาก็ตั้งอยู่ใกล้กับพุทธสถาน มีเจ้าของเป็นชาวญี่ปุ่นชื่อ Mr.Yagi คุณวิจิตรตั้งข้อสังเกตว่าน่าจะเป็นสายลับของกองทัพญี่ปุ่นซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของคุณศุภวัต ภูวกุล

คุณบุญเสริม ตั้งข้อสันนิษฐานว่าสาเหตุที่ชาวไทยในจังหวัดเชียงใหม่ให้ความเป็นมิตรและคอยช่วยเหลือทหารญี่ปุ่นเป็นอย่างดีนั้นอาจเนื่องจากรัฐบาลไทยในขณะนั้นมีนโยบายสนับสนุนและให้การช่วยเหลือทหารญี่ปุ่น จึงมีคำขวัญออกมาว่า ‘เอเชียต้องเป็นของเอเชีย’ ดังตัวอย่างที่หลวงศรีประกาศซึ่งเป็นนายกเทศมนตรีเชียงใหม่ในขณะนั้นได้ให้การสนับสนุนกองทัพญี่ปุ่นเป็นอย่างดี บางครั้งหลวงศรีประกาศจะเชิญแม่ทัพญี่ปุ่นมารับประทานอาหารที่บ้านพัก การกระทำของรัฐบาลท้องถิ่นซึ่งเป็นตัวแทนของรัฐบาลไทยเช่นนี้ได้แสดงให้เห็นว่ารัฐบาลไทยสนับสนุนและเป็นมิตรกับทหารญี่ปุ่น ซึ่งเป็นการโน้มน้าวให้ประชาชนทั่วไปสนับสนุนทหารญี่ปุ่นด้วยเช่นกัน คุณบุญเสริมกล่าวว่า “คนเชียงใหม่ไม่ได้เกลียดทหารญี่ปุ่น ทหารญี่ปุ่นก็ไม่ได้ทำร้ายชาวบ้าน กลับให้ความสนิทสนมกับชาวไทยเป็นอย่างดี”

อาจกล่าวได้ว่าความสัมพันธ์ที่กระหว่างทหารญี่ปุ่นกับชาวไทยในจังหวัดเชียงใหม่ ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากนโยบายทางการเมืองของรัฐบาลทั้งสองฝ่าย โดยรัฐบาลญี่ปุ่นมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นและเผยแพร่

วัฒนธรรมในประเทศไทย รวมทั้งสถานที่ที่มีกองกำลังทหารญี่ปุ่นตั้งอยู่ ฝั่งรัฐบาลไทยก็มีนโยบายสนับสนุนให้หน่วยงานราชการและประชาชนทั่วไปให้การช่วยเหลือ อำนวยความสะดวกแก่ทหารญี่ปุ่นด้านต่าง ๆ

6. สรุปและอภิปรายผล

ความสัมพันธ์ระหว่างชาวญี่ปุ่นและชาวไทยในเชียงใหม่ช่วงสงครามโลกครั้งที่สองที่พบหลักฐานชัดเจนคือ ความสัมพันธ์ด้านภาษาและวัฒนธรรม โดยการใช้ภาษาญี่ปุ่นเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอด ผลการศึกษาในครั้งนี้ยืนยันผลการศึกษาครั้งก่อนในประเด็นที่มีการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นที่เชียงใหม่มาตั้งแต่ช่วงสงครามโลกครั้งที่สองอย่างเป็นระบบ กล่าวคือมีสถานที่สำหรับทำการเรียนการสอน มีครู และมีผู้เรียนเป็นต้น นับตั้งแต่คุณขจรกลิน บุรุษพัฒน์ ได้เรียนภาษาญี่ปุ่น ร้องเพลงญี่ปุ่น และทำงานเป็นล่ามให้กับกองทัพญี่ปุ่น นอกจากนี้ยังพบหลักฐานที่สนับสนุนข้อเท็จจริงนี้คือพบว่า คุณวิรัช วิเศษศิริ ซึ่งเป็นอีกผู้หนึ่งที่ได้เรียนภาษาญี่ปุ่น และเคยทำงานเป็นล่ามให้กับทหารญี่ปุ่นในช่วงเวลาดังกล่าว ถึงแม้จะไม่สามารถสัมภาษณ์คุณวิรัชโดยตรงแต่ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ที่ใกล้ชิด และเคยทำงานร่วมกับคุณวิรัช มีความสอดคล้องกัน และเมื่อพิจารณาข้อมูลของคุณขจรกลิน มีเนื้อหาที่น่าจะตรงกันหลายประเด็น อาทิเช่น สถานที่ที่เรียนภาษาญี่ปุ่นอยู่ในวัดเกตการามเช่นเดียวกัน และชื่อผู้สอนก็มีความใกล้เคียงกัน กล่าวคือคุณขจรกลินเคยเรียนกับอาจารย์ทาเกจิโร่ โทมิตะ และมีอาจารย์ไทยมาเป็นอาจารย์ร่วมสอน ใกล้เคียงกับข้อมูลของคุณวิรัชที่เคยเรียนภาษาญี่ปุ่นกับอาจารย์ไถยกามา จึงอุปมาว่าน่าจะเป็นบุคคลเดียวกันเนื่องจากการออกเสียงในภาษาญี่ปุ่นอาจมีการผิดเพี้ยนไป นอกจากนี้ยังพบว่า คุณศักดิ์ รัตนชัย ก็เป็นผู้หนึ่งที่เคยเรียนภาษาญี่ปุ่นกับทหารญี่ปุ่นจนสามารถสนทนาโดยใช้ภาษาญี่ปุ่นกับทหาร และสามารถร้องเพลงภาษาญี่ปุ่นได้

ดังนั้นสามารถอุปมาสรุปได้ว่า ผลจากการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นดังกล่าวก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีทางด้านภาษาจนกระทั่งปัจจุบัน ลักษณะความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนั้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นไปตามนโยบายและเจตนารมณ์ทางทหารของกองทหารญี่ปุ่นที่ต้องการสร้างการยอมรับญี่ปุ่นในสังคมไทยซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่คณะผู้วิจัยได้ตั้งไว้

แม้จะกล่าวว่าจุดประสงค์ของการเข้ามาอาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ของชาวญี่ปุ่นในช่วงก่อนและระหว่างสงครามโลกครั้งที่สองส่วนใหญ่เพื่อทำการค้าขาย หากแต่ชาวญี่ปุ่นบางรายได้รับมอบหมายหน้าที่จากรัฐบาลญี่ปุ่นให้เข้ามาสืบหาข้อมูลเพื่อประโยชน์ด้านการทหาร โดยแฝงในรูปการทำธุรกิจการค้า เช่น ร้านถ่ายรูป ร้านทำฟัน และร้านขายผ้า เป็นต้น ดังที่ผู้ให้การสัมภาษณ์หลายรายได้ให้ข้อสังเกตไว้นอกจากนี้ บางรายก็ได้รับการร้องขอจากรัฐบาลญี่ปุ่นให้คอยช่วยเหลือประสานงานด้านต่าง ๆ ระหว่างทหารญี่ปุ่นกับชาวไทยในเชียงใหม่ในรูปการแปลภาษา และการอำนวยความสะดวกด้านการใช้ชีวิตของทหารญี่ปุ่น เป็นต้น ซึ่งผลจากการเข้ามาอยู่ในเชียงใหม่ของทหารญี่ปุ่นได้คลุกคลีใช้ชีวิตกับชาวไทย ทำให้มีการสร้างสัมพันธ์ไมตรีที่ดีต่อกัน จนกระทั่งบางรายได้แต่งงานกับคนในท้องถิ่น สืบลูกสืบหลานใช้ชีวิตอยู่เชียงใหม่จนวาระสุดท้าย

ผลกระทบจากสงครามทำให้เกิดภาวะเศรษฐกิจฝืดเคือง ผู้คนใช้ชีวิตด้วยความยากลำบาก ข้าวของราคาแพง รัฐบาลต้องใช้คุปองสำหรับการซื้อขายสินค้าเพื่อป้องกันการกักตุนสินค้า แต่สำหรับผู้ที่ทำการค้าขายบางราย หรือแม้แต่คนถือสัมภาระ กลับสามารถสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว ยังสามารถดำเนินชีวิตในยามภาวะสงครามได้อย่างราบรื่น ส่วนหนึ่งเป็นผลจากการที่สามารถใช้ภาษาญี่ปุ่นในการสื่อสารกับทหารญี่ปุ่น และการขายสินค้าอุปโภคบริโภคที่มีความจำเป็นในชีวิตประจำวันแต่มีจำนวนจำกัดให้แก่ชาวไทย เช่น ไม้ขีดไฟ เกลือ น้ำตาล และน้ำมัน เป็นต้น สภาพการค้าขายในช่วงนั้นมีทั้งลักษณะที่เปิดเผยและตลาดมืด และเนื่องจากการค้าขายในตลาดมืดสามารถหาซื้อสินค้าที่หายากแต่จำเป็นในชีวิตประจำวันได้ง่าย จึงเป็นที่นิยมของคนทั่วไป จึงเกิดคำศัพท์ในวงการตลาดมืดที่เรียกว่า “เซ็งลี้” ขึ้น

ด้านทหารญี่ปุ่นที่เข้ามาอยู่ประจำการอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ ในจังหวัดเชียงใหม่นั้น จะต้องปฏิบัติตัวอยู่ในกฎระเบียบของทหารอย่างเคร่งครัด ห้ามรั้งแหหรือทำร้ายผู้คนในท้องถิ่นอย่างเด็ดขาด แม้กระทั่งผู้หญิงบริการความบันเทิงแก่ทหาร ก็เป็นกลุ่มเกอิชาที่นำมาจากญี่ปุ่นหรือผู้หญิงที่สมัครใจจากประเทศที่เป็นเชลย ในยามว่างทหารเหล่านี้จะพักผ่อนหย่อนใจตามแหล่งสถานบันเทิงเกิดการปฏิสัมพันธ์กับคนในท้องถิ่น หรือการดำเนินชีวิตประจำวันที่ทหารเหล่านี้ต้องไปจับจ่ายซื้อของตามตลาดหรือตามบ้าน มีการสื่อสาร ถ่ายทอดวัฒนธรรมให้แก่กัน จนเกิดความผูกพันต่อกันอย่างยั่งยืนจนกระทั่งสงครามสิ้นสุด และยังมี การติดต่อกันจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ภารกิจของทหาร

ญี่ปุ่น นอกจากด้านการรบแล้ว สิ่งสำคัญอีกสิ่งหนึ่งคือการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้คนในท้องถิ่น โดยเฉพาะนายทหารผู้ใหญ่ที่มีหน้าที่ดูแลกองทัพ จะต้องสร้างความไว้วางใจในทหารญี่ปุ่นให้แก่ชาวบ้านด้วยการเข้าร่วมกิจกรรมกับผู้คนในท้องถิ่น แจกขนมแก่เด็ก สอนภาษา สอนร้องเพลงญี่ปุ่น หรือนำภาพยนตร์ญี่ปุ่นมาฉาย ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนว่าเป็นเครื่องมือในการสร้างสะพานแห่งมิตรภาพที่ดี ทำให้ชาวไทยมีความรู้สึกประทับใจ มีทัศนคติที่ดี จึงนับเป็นกุศโลบายทางทหารญี่ปุ่นที่ต้องการสร้าง “วงไพบูลย์แห่งมหาเอเชียบูรพา” ที่มีประสิทธิผล

ความสัมพันธ์หรือความผูกพันทางจิตใจระหว่างชาวไทยกับทหารชาวญี่ปุ่นที่เกิดขึ้นในยามภาวะสงคราม อาจกล่าวได้ว่าเป็นไปตามนโยบายทางทหารหรือทางการเมืองของรัฐบาลญี่ปุ่นที่ได้ทำสัญญาทางวัฒนธรรมกับรัฐบาลไทยในการที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตลอดจนการแลกเปลี่ยนภาษาและวัฒนธรรมระหว่างกัน อีกทั้งยังส่งเสริมและสนับสนุนให้การสอนภาษาญี่ปุ่นแพร่หลายทั่วไปในประเทศไทยซึ่งสอดคล้องกับนโยบายการสร้างมหาเอเชียบูรพาของญี่ปุ่น และสอดคล้องกับข้อมูลที่ดีแรก ชัยนาม (2510) ธาณี สุขเกษม (2522) ได้กล่าวไว้ และดังที่คณะผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานไว้ว่า “การยึดครองเชิงใหม่ของกองทหารญี่ปุ่นนั้น ไม่ได้เป็นการยึดครองทางการทหารเพียงอย่างเดียว หากความต้องการสร้าง “วงไพบูลย์แห่งมหาเอเชียบูรพา” ของญี่ปุ่นได้ทำให้เกิดการจัดความสัมพันธ์ทางสังคมที่มุ่งสร้างการยอมรับญี่ปุ่นในสังคมไทย โดยเฉพาะที่จังหวัดเชียงใหม่ซึ่งญี่ปุ่นได้สร้างระบบการศึกษาภาษาญี่ปุ่นไว้อย่างเป็นระบบตั้งแต่ช่วงก่อนและระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง” ซึ่งสอดคล้องและยืนยันข้อมูลที่ธีรัช ปัญญาและคณะ(2557)ได้ศึกษาไว้ ความต้องการสร้างทัศนคติหรือความรู้สึกที่ดีให้แก่ชาวไทยในเชียงใหม่ ดังเช่นการให้ทหารญี่ปุ่นเข้าร่วมกิจกรรมกับชาวบ้าน การแจกขนมแก่เด็ก การสอนร้องเพลง การสอนภาษาญี่ปุ่นให้แก่คนในท้องถิ่น รวมทั้งการนำภาพยนตร์ญี่ปุ่นมาฉาย นับว่าเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญในการสนับสนุนนโยบายการสร้างวงไพบูลย์แห่งมหาเอเชียบูรพาของประเทศญี่ปุ่นได้เป็นอย่างดี สิ่งเหล่านี้ถึงแม้จะกล่าวว่าเป็นกลยุทธ์ทางทหาร หรือเป็นสาเหตุมาจากนโยบายทางการเมืองแต่กลับส่งผลให้เกิดความผูกพันทางจิตใจเกิดทัศนคติความรู้สึกที่ดีต่อกันอย่างยั่งยืนมาจวบจนปัจจุบัน โดยภาพรวมแล้วสามารถอุปมาอุปไมยได้ว่า ทัศนคติที่ชาวไทยมีต่อชาวญี่ปุ่นหรือต่อทหารญี่ปุ่นที่เข้ามาอยู่ในเชียงใหม่ ส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อทหารญี่ปุ่น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากกลุ่มชาวญี่ปุ่นที่เข้ามาไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบการค้า นักธุรกิจ หรือรูปแบบทหาร

ส่วนใหญ่ก็ดำเนินชีวิตเรียบง่ายตามแบบฉบับของชาวญี่ปุ่นอยู่กันเฉพาะในกลุ่มชาวญี่ปุ่นด้วยกันเอง หรือบางรายหากมีปฏิสัมพันธ์กับชาวไทยก็อยู่ในรูปความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน หรือการค้าขายระหว่างกัน ดังนั้นชาวไทยจึงเห็นชาวญี่ปุ่นเป็นมิตรที่ดีและคอยให้ความช่วยเหลือสนับสนุน อีกทั้งพื้นเพจิตใจของชาวไทยในจังหวัดเชียงใหม่เป็นคนโอบอ้อมอารี ชอบช่วยเหลือผู้อื่นเป็นทุนเดิม ทำให้ยิ่งปรากฏผลทางความรู้สึกและทัศนคติที่ดีต่อชาวญี่ปุ่น มีความผูกพันต่อชาวญี่ปุ่น ยิ่งได้เรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรม ทำให้สามารถสื่อสารและเข้าใจถึงวัฒนธรรมที่แตกต่างกันได้สร้างความรู้สึกประทับใจ เกิดความผูกพันต่อกันมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ดังจะเห็นได้จากจำนวนชาวญี่ปุ่นที่เข้ามาอาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ในลักษณะการพำนักระยะยาวที่เพิ่มขึ้นทุกปี ด้านการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นในจังหวัดเชียงใหม่ที่เริ่มมีมาตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง ปัจจุบันก็ยังคงมีการเรียนการสอนมาอย่างต่อเนื่องและได้รับความนิยมน้อย่างแพร่หลาย

เป็นที่ทราบกันดีว่า บทสรุปของสงครามก็คือ ความเสียหายที่เกิดแก่ชีวิตและทรัพย์สินของประเทศชาติและประชาชน ดังเช่น ที่จังหวัดกาญจนบุรี สถานที่ที่มีบันทึกข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่ปรากฏภาพความทารุณโหดร้ายของสงครามออกมาอย่างชัดเจน หากแต่ผลของสงครามโลกครั้งที่สองที่เกิดขึ้นที่จังหวัดเชียงใหม่นั้น อาจสรุปได้ว่ามีความแตกต่างจากที่อื่นดังผลการศึกษานี้

7. ข้อจำกัดและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยในครั้งนี้ทำให้ทราบความสัมพันธ์ระหว่างชาวญี่ปุ่นและชาวไทยด้านต่าง ๆ จากการสัมภาษณ์ แต่หลักฐานที่แสดงความสัมพันธ์นั้นยังไม่มีกรณีที่เป็นบันทึกลายลักษณ์อักษรแต่อย่างใด เนื่องจากถูกทางการทหารญี่ปุ่นทำลายก่อนที่ประเทศญี่ปุ่นจะแพ้สงคราม หากไม่มีข้อมูลหลงเหลือให้ศึกษาแล้ว สิ่งที่จะเป็นหลักฐานอ้างอิงได้ก็คือคำบอกเล่าจากความทรงจำของบุคคลที่มีชีวิตอยู่ในยุคนั้น แต่บุคคลเหล่านั้นก็ได้ทยอยเสียชีวิตไปตามกาลเวลา ทำให้เป็นอุปสรรคและยากต่อการเก็บข้อมูลเป็นอย่างยิ่ง การวิจัยครั้งนี้ได้ใช้เวลาค่อนข้างมากในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชาวไทยเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งยังขาดข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชาวญี่ปุ่นที่เกี่ยวข้องด้านการศึกษา ด้านทหาร หรือด้านการค้าขาย เป็นต้น ดังนั้นการวิจัย

ครั้งต่อไปควรศึกษาและรวบรวมการสัมภาษณ์ชาวญี่ปุ่นที่เคยมีความสัมพันธ์กับชาวไทย รวมทั้งชาวไทยที่เคยมีความสัมพันธ์กับชาวญี่ปุ่นหรือทหารญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและน่าเชื่อถือต่อไป

เอกสารอ้างอิง

“ความสัมพันธ์ไทยญี่ปุ่นตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน,” สืบค้นเมื่อ 4 มกราคม 2557,

จาก <http://thai-Japanese-relations.blogspot.com>.

“ความสัมพันธ์ไทยญี่ปุ่น 120 ปี,” สืบค้นเมื่อ 4 มกราคม 2557,

จาก <http://www.th.emb-japan.go.jp/th/relation>.

จรัส พิมพ์พิไล. (2549). “แห่งการทำพันธกิจบำบัตร์ศึกษา,” ใน วรวิมล ชัยรัตน์ (บรรณาธิการ), **บ้านด้าววัดเกต**. (หน้า 76). เชียงใหม่ : ชมพูการพิมพ์และถ่ายเอกสาร.

ดิเรก ชัยนาม. (2510). **ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ 2** (พิมพ์ครั้งที่ 2). พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์.

ธานี สุขเกษม. (2522). **ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง (พ.ศ.2482-2488)**. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ธีรัช ปัญโญ, วลัยพร กาญจนการุณ, และ Yamaguchi Masayo. (2557). รายงานการวิจัย : การเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นในจังหวัดเชียงใหม่ช่วงก่อนสงครามและระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2. เอกสารหลังการประชุมวิชาการระดับชาติ ญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย ครั้งที่ 7. พิษณุโลก : รัตนสุวรรณการพิมพ์. หน้า 1-20.

นิภาพร รัชตพัฒนานกุล. (2545). **ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างไทย-ญี่ปุ่น พ.ศ.2475-2488**. วิทยานิพนธ์ ศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นิภาพร รัชตพัฒนานกุล. (2556). “ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างไทย-ญี่ปุ่น: หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ถึงก่อนสงครามมหาเอเชียบูรพา,” **วารสารญี่ปุ่นศึกษา**. 30(1), 58-69.

บุญเริ่ม สิงหนตร. (2549). “บ้านเก่าหลังนั้น ในโรงพยาบาลจินดา สิงหนตร”

ใน วรวิมล ชัยรัต(บรรณาธิการ), **บ้านตัววัดเกิด**. (หน้า197). เชียงใหม่ :
ชมพุกาพย์พิมพ์และถ่ายเอกสาร.

บุญเสริม สาตราภย์. (2526). **เพื่อนเดินทาง**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แสงรุ่ง.

บุญเสริม สาตราภย์. (2546). **เชียงใหม่กับภัยทางอากาศ**. กรุงเทพฯ : สายธาร.

ปรีชา ศรีวาลัย. (2546). **สงครามโลกครั้งที่ 2**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

พวงทิพย์ เกียรติสกุล. (2547). **กองทัพญี่ปุ่นกับทางรถไฟสายใต้ของไทย**

สมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา ระหว่าง พ.ศ.2484-2488. วิทยานิพนธ์

อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิตกกรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วีระชัย โชคมุกดา. (2556). **ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : ยิปซี กรุ๊ป.

ศักดิ์ รัตนชัย. (2534). **สารคดีประวัติศาสตร์ศึกษารวมเล่ม คู่มือ ปศส./ ยุทธเวหา**

ลป.87. ลำปาง : สำนักงานจัดพิมพ์ ภาคเหนือนิลส์-เสียงโยนก.

สรวิชาติ อ่องสกุล. (2553). **ประวัติศาสตร์ล้านนา**(พิมพ์ครั้งที่7). กรุงเทพฯ : อมร.

“สัมผัสตำนานรัก “โกโบริอังคุมาลิน” แห่งขุนยวมสายใยมิตรภาพไทย-ญี่ปุ่น.”

สืบค้นเมื่อ 4 มกราคม2557, จาก<http://www2.manager.co.th/Travel/ViewNews>.

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 6 เชียงใหม่. (2542). **“โครงการ**

**ศึกษาเชิงอนุรักษ์แหล่งฝังศพทหารญี่ปุ่น สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 จังหวัด
แม่ฮ่องสอน”**. ม.ป.ท.

อนันตชัย จินดาวัฒน์. (2556). **ประวัติศาสตร์โลก(ฉบับสมบูรณ์)** (พิมพ์ครั้งที่ 3).

กรุงเทพฯ : ยิปซี กรุ๊ป.

อัญชลี สุชาติ. (2525). **ขบวนการต่อต้านญี่ปุ่นของไทยในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2**

(พ.ศ.2484-2488. วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ :

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุคลากรกรม

ขจรกลีน บุรุษพัฒน์ (ผู้ให้สัมภาษณ์). วัลย์พร กาญจนการุณ และYamaguchi Masayo

(ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านพักเลขที่ 51/69 ถ.ประดิพัทธ์ ซอย7 สามเสนใน

กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ 1 และ 22 มิถุนายน 2557.

ถนนอม ต้นติพงค์ (ผู้ให้สัมภาษณ์). วลัยพร กาญจนการุณ, ริรัช ปัญโญ และ Yamaguchi Masayo (ผู้สัมภาษณ์). ที่อินตาเฮ้าส์ เลขที่ 152 ถ.เจริญราษฎร์ อ.เมือง จ.เชียงใหม่, เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2557.

นาริรัตน์ วรานันตกุล (ผู้ให้สัมภาษณ์). วลัยพร กาญจนการุณ, ริรัช ปัญโญ (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านพักเลขที่ 355/19 บุญวาทยา ตำบลสวนดอก อ.เมืองลำปาง จ.ลำปาง, เมื่อวันที่ 17 สิงหาคม 2557.

บุญเย็น ภิญโญ (ผู้ให้สัมภาษณ์). วลัยพร กาญจนการุณ, ริรัช ปัญโญ (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านพักเลขที่ 9 ถ.ห้วยแก้ว ซอย 3 ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่, เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2557.

บุญเสริม สาตราภัย (ผู้ให้สัมภาษณ์). วลัยพร กาญจนการุณ, ริรัช ปัญโญ (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านพักเลขที่ 74 ถ.เจริญเมือง ซอย 8 บ้านหนองประทีป ต.ท่าศาลา อ.เมือง จ.เชียงใหม่, เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน, 19 กรกฎาคมและ 30 กรกฎาคม 2557.

ประณีต เชิดจาวีวัฒนานันท์ (ผู้ให้สัมภาษณ์). วลัยพร กาญจนการุณ, ริรัช ปัญโญ และ Yamaguchi Masayo (ผู้สัมภาษณ์). ที่อินเลเคอร์เฮ้าส์ เลขที่ 8/1 ถ.เจริญราษฎร์ อ.เมือง จ.เชียงใหม่, เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2557.

ปราณี อัครเวศน์ (ผู้ให้สัมภาษณ์). วลัยพร กาญจนการุณ, ริรัช ปัญโญ และ Yamaguchi Masayo (ผู้สัมภาษณ์). ที่อินเลเคอร์เฮ้าส์ เลขที่ 8/1 ถ.เจริญราษฎร์ อ.เมือง จ.เชียงใหม่, เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2557.

มาตี เดชคำรณ (ผู้ให้สัมภาษณ์). วลัยพร กาญจนการุณ, ริรัช ปัญโญ (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านพักเลขที่ 72 ถ.เจริญราษฎร์ อ.เมือง จ.เชียงใหม่, ผ่านลูกสาว, เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2557.

วิจิตร ไชยวัฒน์ (ผู้ให้สัมภาษณ์). วลัยพร กาญจนการุณ, ริรัช ปัญโญ (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านพักเลขที่ 220 บ้านห้วยน้ำขาว ต.ยามคราม อ.ดอยหล่อ จ.เชียงใหม่, เมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 2557.

ศักดิ์ รัตนชัย (ผู้ให้สัมภาษณ์). วลัยพร กาญจนการุณ, ริรัช ปัญโญ (ผู้สัมภาษณ์). ที่สำนักพิมพ์เสียงโยน 363 ถ.ทิพย์ช้าง ต.สวนดอก อ.เมืองลำปาง จ.ลำปาง, เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2557.

ศุภวัต ภูวกุล (ผู้ให้สัมภาษณ์). วลัยพร กาญจนการุณ, อธิราช ปัญโญ (ผู้สัมภาษณ์).
ที่ร้านรัตนผล 104-12 ถ.ท่าแพ ถ.ช้างม่อย อ.เมืองเชียงใหม่ จ.เชียงใหม่,
เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2557.

สมหวัง ฤทธิเดช (ผู้ให้สัมภาษณ์). วลัยพร กาญจนการุณ, อธิราช ปัญโญ (ผู้สัมภาษณ์).
ที่พิพิธภัณฑ์วัดเกตการาม เลขที่ 96 บ้านวัดเกต ถ.เจริญราษฎร์ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่, เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2557.

Iwao Tachibana ผ่าน Mr.Akira และ Mrs.Katsuko (ผู้ให้สัมภาษณ์). Yamaguchi
Masayo (ผู้สัมภาษณ์). ทางโทรศัพท์ ณ ประเทศญี่ปุ่น,
เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2557.